

WAT 'ANDEREN DOEN

ERFGOOIERS, WIE WAREN DAT TOCH?

tentoonstelling in het Goois Museum van 30 september t/m 29 oktober 1989

Het wordt nog steeds als iets bijzonders ervaren, als iemand zich een 'echte erfgooiër' mag noemen. Die man – het lidmaatschap verliep alleen in mannelijke lijn – is lid van een familie, die al sinds de middeleeuwen woont en werkt in het Gooi en bepaalde rechten had op het gebruik van landbouwgrond.

De eigenzinnigheid die veel Gooiers van oudsher kenmerkt lijkt te zijn gevoed door de botsingen die veelvuldig voorkwamen tussen de bezitters en de gebruikers van de gronden. Veelal moesten de geschillen tussen de landheer, de graaf van Holland en de Gooise boeren voor de rechter worden uitgevochten.

De marke-organisatie die rond 1300 in het Gooi ontstond was geen vrije, maar een die gebonden was aan de landsheer. Het was de tijd dat veel steden privileges kregen en stadsrechten. Het toenemende zelfbewustzijn van de burgers werkte ook door op het platteland. De graaf verleende de Gooiers rechten op de hem toekomende grond. Hij stelde een gewestelijk bestuursorgaan samen uit de inheemse bevolking of schreef dat voor.

Regels voor het gebruik van de gemeenschappelijke gronden werden vastgelegd in schaarbrieven, waarvan de eerste dateert uit 1404. Een schaar is een stuk land dat groot genoeg is om een volwassen koe te voeden. Wat ruimer bezien is het het aantal stuks vee dat een boer op de meent mocht brengen. Afhankelijk van de omstandigheden werden de schaarbrieven steeds aangepast.

Aanvankelijk was het Gooi nog dun bevolkt. Er was nog veel woeste, onverdeelde grond en ieder gebruikte naar behoefte. Naarmate de bevolking groeide, nam de noodzaak van ontginningen en regelgeving toe. Het begrip meent is wat veranderd. Aanvankelijk werd hiermee alle gemeenschappelijke grond, voorzover niet bebost, bedoeld. Later alleen de weilanden. Omdat de geschikte weidegrond beperkt was, wilden de Gooiers hun schaarrecht niet langer met 'vreemden' delen. Vandaar dat geleidelijk het begrip 'erfgooiër' zijn intrede deed, hoewel het pas in 1702 in een officieel stuk voorkomt. Tot dan sprak men van een 'gemene lantgoyer'.

Om aan geschillen over het wel of niet hebben van het schaarrecht een einde te maken lieten de Staten van Holland in 1708 een lijst opstellen van alle gerechtigden. Er stonden 1088 namen op, waaronder 624 van niet scharenden, erfgooiers zonder vee. Een jaar daarna werd een kaart voltooid, waarop alle gemene gronden stonden aangegeven.

De contrôle op de markeregels berustte bij de marke-organisatie, die sinds 1590 Stad en Lande van Gooiland werd genoemd.

Het bestuur van Stad en Lande bestond grotendeels uit de burgemeesters van de Gooise gemeenten. Dat was geen probleem zolang die zelf ook erfgooiër waren. Maar na 1850 werden ook burgemeesters 'van buiten' benoemd. Voor hun uitbreidende dorpen en steden hadden ze behoefte aan bouwgrond en zo zaten ze in het bestuur van Stad en Lande in feite met twee petten op. Dat leidde tot kritiek omdat ze de belangen van de boeren onvoldoende behartigden. Konflikten in het begin van deze eeuw leidden tot oprichting van de Nieuwe Partij door Floris Vos, die opkwam voor de belangen van de erfgooiers. In de Erfgooierswet van 1912 werd nog eens duidelijk gesteld, dat de vereniging Stad en Lande het boerenbelang moest bevorderen en veilig stellen.

In de 20e eeuw liep het aantal boeren sterk terug en groeide het aantal niet-scharende erfgooiers dat geld wilde zien. Wat in de vorige eeuw maar moeizaam lukte, gebeurde nu op grote schaal. Het bestuur van Stad en Lande verkocht enorme terrei-

nen voor woningbouw en natuurbehoud. Vanaf 1960 werden ook op de meenten huizen gebouwd.

Er resteerde nog maar weinig grond toen bij een peiling in 1971 bleek dat de overgrote meerderheid van de erfgooiers voor ontbinding van de vereniging was. De ontbinding werd een feit in 1979 en de resterende gelden konden worden uitbetaald.

Deze gebeurtenissen, nu dus tien jaar gelden, waren voor de Stichting Stad en Lande aanleiding om de tentoonstelling in het Goois Museum voor te bereiden.

Goois Museum, Kerkbrink 6, Hilversum
geopend: di. t/m zo. 12.30-16.30 uur
tel. 035-292826.

UIT DE REGIONALE HISTORISCHE BLADEN

De Omroeper, historisch tijdschrift voor Naarden (jg. 2, nr. 3, juni 1989), publiceert enkele verslagen van ooggetuigen over inmiddels historisch geworden gebeurtenissen. Het gaat over de aanleg van de rijksweg in 1929 en over de ontspoorde locomotief en munitietrein in het laatste oorlogsjaar. Het blad bevat verder een eerste artikel over de toren van de grote kerk. Dat oude foto's zeer waardevol kunnen zijn wordt nog eens bevestigd in het artikel over onverwachte vondsten.

Het zo moderne conflict tussen economische bedrijvigheid en verantwoord milieubeheer was vroeger even actueel als nu, aldus *In de Gloriosa* van de Historische Kring Ankeveen, 's-Graveland en Kortenhoef (jg. 6, nr. 2, mei 1989). Het blad illustreert deze stelling met een artikel over het turfsteken en de ernstige gevolgen van de daarmee gepaard gaande ontgronding. Een uitvoerig artikel over het ontstaan van de thans negentig jaar oude 's-Gravelandse dorpsfanfare kan waarschijnlijk model staan voor de historie van vele fanfarekorpsen.

Veen en fanfare spelen ook een rol in het jubileumnummer van de *Historische Kring Loosdrecht* (jg. 16, nr. 73, juli 1989). In 1800 was de drooglegging van de Loenderveense Plas aan de orde. De traditionele klassefoto heeft plaatsgemaakt voor een 'photographie' van het fanfarecorps Nieuw Leven, dat overigens maar zeven jaar heeft bestaan. Ons erelid Siem Pos beschrijft enkele van de oudste inwoners van Loosdrecht en hun bezigheden.

Veel leden van Albertus Perk zijn ook lezers van *Tussen Vecht en Eem*. Hier zij volstaan met de mededeling dat het laatste nummer (jg. 7, nr. 2, mei 1989) aan Naarden is gewijd. Niet alleen de vesting zelf en haar recente restauratie komen aan de orde, ook worden plattelandse zaken zoals landgoederen in het oosten, de hofstede Oud-Naarden, de zes polders en de flora langs de kust uitvoerig en lezenswaardig belicht.

In *Van Zoys tot Soest* (jg. 10, nr. 1, zomer 1989) staat de geschiedenis van de Openbare School centraal. Auteur Ds. J.J. Bos kon de hoofdonderwijzers terugvinden tot voor 1625.

Het blad van de *Historische Kring Eemnes* besteedt traditioneel veel aandacht aan plaatselijke families en geslachten. Het laatste nummer (jg. 11, nr. 2, juni 1989) gaat uitvoerig in op de heer Henk Eek en diens melkzaak en met name op het geslacht van IJken. Een uitvoerig artikel wordt gewijd aan de boerderij Landlust.

A.v.d.S.